

УДК 37.016:811.161.2
DOI 10.31654/2663-4902-2018-PP-4-134-141

Шевченко С. П.

асистент кафедри методики викладання української мови і літератури
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ЗАСТОСУВАННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 5 КЛАСІ

У статті розглянуто міжпредметні зв'язки під час вивчення лексики української мови в 5 класі як важливу умову формування мовної особистості, указано, що систематичне оволодіння учнями словниковим багатством є необхідною умовою пізнання світу, формування духовної культури школярів. У статті розроблено теоретичну модель вивчення лексики в 5 класі на міжпредметній основі, подано висновки щодо її ефективності. Розроблено систему практичних завдань, фрагментів уроків, спрямованих на формування в учнів комунікативної компетенції – уміння співвідносити мовні засоби з умовами спілкування. Доведено, що завдяки міжпредметним зв'язкам значно активізується пізнавальна діяльність учнів, позаяк вони використовують знання з інших предметів для виконання мовних завдань, що сприяє оволодінню нормами української літературної мови. Запропоновано різні методичні прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів під час вивчення лексики української мови на міжпредметній основі: бесіду, яка розкриває можливості інших предметів у збагаченні словникового запасу п'ятикласників; створення проблемних ситуацій, які вимагають знань з інших дисциплін; поєднання індивідуальних і групових завдань з колективною навчальною роботою; опору на позакласну роботу, що сприяє узагальненню знань учнів з різних предметів; міжпредметні конкурси, брейн-ринги, тести та контрольні роботи. У статті зазначено, що вивчення лексики української мови на міжпредметній основі доцільно проводити в комплексі з іншими навчальними завданнями: збагаченням словникового запасу учнів, роботою над розвитком і культурою мовлення та формуванням моральних якостей школярів.

Ключові слова: міжпредметні зв'язки, лексика української мови, мовна особистість, комунікативна компетентність, метод, прийом.

Постановка проблеми. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року передбачає, що кожен навчальний предмет має формувати не лише суто предметну компетентність, а й робити свій внесок у формування ключових компетентностей [5]. Сучасна концепція мовної освіти в Україні вимагає викладання мови на якісно новому рівні. Досягненню цього завдання сприятиме оптимальне поєднання гуманітарних і природничо-математичних складників освіти, органічний зв'язок із національною історією, культурою, традиціями. Гуманітарна освіта передбачає прилучення до літератури, музики, образотворчого мистецтва, надбань народної творчості, здобутків української світової культури; забезпечення естетичного розвитку особистості, оволодіння цінностями й знаннями в різних галузях мистецтва.

Вивчення рідної мови, оволодіння її лексичним багатством є необхідною умовою пізнання світу, формування духовної культури школярів [11]. Системне, цілеспрямоване вивчення лексики є важливою умовою формування мовної особистості. Позаяк складні завдання освіти не можуть успішно розв'язуватись у вузьких рамках викладання одного предмета, потрібно застосовувати міжпредметні зв'язки. Педагогічна наука розглядає їх як один з основних принципів дидактики – системності й послідовності, які тісно пов'язані з іншими принципами: науковості, доступності, зв'язку навчання з життям, наочності. Міжпредметні зв'язки є таким співвідношенням між двома або кількома шкільними предметами, що передбачає

взаємне використання та взаємозбагачення спільних для них знань, практичних умінь і навичок, методів, прийомів, форм і засобів навчання, необхідних для розв'язання пізнавальних завдань, забезпечення належного рівня освіти. Міжпредметні зв'язки у вивченні мови підвищують рівень викладання, сприяють вихованню всебічно розвиненої особистості, яка зможе здобувати знання й застосовувати їх у практичній діяльності. За допомогою цих зв'язків учитель зможе розкрити єдність між теорією мови й практикою її застосування, повно й усебічно показати учням широку сферу функціонування мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підвалини цієї ідеї заклали ще Я. Коменський та К. Ушинський. Згодом теоретичні й практичні аспекти міжпредметних зв'язків як дидактичну умову навчання й виховання розробляли І. Зверев, В. Коротков, Е. Моносзон, М. Скаткін, О. Бандура, О. Беляєв та ін. У дослідженнях останніх років їх кваліфіковано як засіб комплексного підходу до предметної системи сучасної освіти (М. Пентилюк, Л. Бондарчук, В. Тихоша, О. Пошетун, Л. Комісаренко, І. Гайдасенко).

Проблема міжпредметних зв'язків актуальна, їй приділяють увагу вчені-методисти [1; 3; 4; 6; 7; 8]. У низці праць зазначено, що міжпредметні зв'язки формують світогляд, пізнавальні інтереси школярів, розширюють їхній кругозір, сприяють глибокому засвоєнню знань, виробленню мовних умінь і навичок [2; 9]. Вивчення сучасного стану викладання лексики в основній школі свідчить, що міжпредметні зв'язки на практиці ігноруються або використовуються лише поверхнево, фрагментарно. Значні труднощі в цій сфері діяльності словесників спричиняє нерозробленість відповідного методичного забезпечення. Це обумовлює актуальність та вибір теми нашої статті.

Об'єктом дослідження є процес вивчення лексики на уроках української мови в 5 класі загальноосвітньої школи, предметом – система формування знань, умінь і навичок із лексики на міжпредметній основі.

Мета розвідки полягає в розробці теоретичної моделі системи вивчення лексики в 5 класі на міжпредметній основі: з'ясуванні критеріїв ефективності форм і методів упровадження її в шкільну практику; збагачення словникового запасу учнів засобами міжпредметних зв'язків з подальшою мовленнєвою реалізацією. Мета передбачає реалізацію таких **завдань**: вивчити практику роботи над лексикою в 5 класі загальноосвітньої школи за чинною системою навчання; виявити рівень застосування в цьому процесі міжпредметних зв'язків; з'ясувати причини низького рівня оволодіння учнями міжпредметною лексикою української мови; розробити методичний супровід вивчення лексики в 5 класі на міжпредметній основі.

Виклад основного матеріалу дослідження. За характером спільного в змісті навчальних предметів учені виділяють понятійно-термінологічний, комунікативно-мовленнєвий та навчально-дидактичний міжпредметний матеріал [1, с. 8]. Зміст розділу "Лексикологія" вступає у міжпредметні зв'язки за всіма трьома напрямками:

1. Понятійно-термінологічний зв'язок застосовують між предметами, у яких повністю або частково збігаються об'єкти вивчення. У першому випадку загальний зміст предметів ґрунтується на однакових поняттях (наприклад, звук, слово, словосполучення, речення, буква, текст, стиль). У другому випадку – на суміжних поняттях (антонім, переносне значення слова, фразеологізм).

2. Комунікативно-мовленнєві міжпредметні зв'язки виявляються в спільності правописних навичок і мовних умінь, виступають у двох видах: зв'язок на рівні мовної норми (нормативний), зв'язок на рівні мови (комунікативний). Комунікативний зв'язок спирається на спільність роботи над зв'язною мовою учнів на матеріалі, що відповідає науці, вивчаючи яку учні вчаться виражати свої думки у зв'язній формі.

3. Навчально-дидактичні міжпредметні зв'язки можуть бути як неконтекстними, так і контекстними. У першому випадку використовують окремі слова, тематичні групи слів, словосполучення, речення, що відображають зміст того чи іншого шкільного предмета, у другому – тексти, що містять окремі відомості із цих дисциплін. Неконтекстний і контекстний матеріал інших наук використовують на уроках української мови у вигляді текстів і вправ, котрі закріплюють ті чи інші мовні явища. Варто пам'ятати, що міжпредметні зв'язки за своєю природою двосторонні, тому

опора на мовний допомагає вчителям інших предметів правильно організувати роботу з навчання школярів нормативного використання різногалузевих термінів.

Оволодіння рідною мовою залежить від засвоєння лексики, на вивчення якої в першому семестрі відводиться 12 годин [11]. Засвоєння лексикологічного матеріалу викликає у школярів значні труднощі, спричинені тим, що перед ними стоїть завдання оволодіння не тільки мовою, але й комунікативною компетенцією – умінням співвідносити мовні засоби з умовами спілкування. Програма передбачає формування поняття про лексичне значення слова, повторення матеріалу про однозначні й багатозначні слова, групи слів за значенням (синоніми, антоніми, омоніми), ознайомлення з паронімами, практичне засвоєння п'ятикласниками лексичної помилки та її умовного позначення, ознайомлення з лексикографічними джерелами (тлумачним словником, словниками синонімів, антонімів, омонімів та паронімів). Відповідно до розробленої системи уроків з лексики з використанням міжпредметних зв'язків пропонуємо вправи з лексики, які засновані на матеріалі з різних предметів.

Міжпредметні зв'язки української мови та літератури застосовуються передусім під час залучення фольклорного матеріалу різних жанрів: прислів'їв, приказок, загадок, казок, пісень тощо. Усні й письмові лексикологічні вправи допоможуть формуванню в учнів високої мовної культури, збагаченню словника, привчать самостійно сприймати та засвоювати народні мовні традиції, сприятимуть формуванню в п'ятикласників ключових компетентностей. Пропонуємо фрагмент уроку на тему "Пряме й переносне значення слова. Однозначні й багатозначні слова (повторення)". Зосереджуємо увагу на важливому етапі мотивації навчальної діяльності, який викликає у багатьох учителів значні труднощі. Пропонуємо п'ятикласникам відгадати загадку (назвіть пору року): *"Розляглись дерева, тужно вітер стогне. Умирають квіти, і травичка сохне, Ронить сльози небо, журиться земля, Стелиться дорога в вирій журавлям. Тільки хліборобське серце усміхається: "Все зробили вчасно"*. Для спостереження над мовним матеріалом теми доречним буде таке завдання: спишіть прислів'я та приказки про слово; поясніть зміну лексичного значення в них, визначте, до якої частини слова додавалися пропущені букви (*Слово – не стріла, а глибше ранить. Слово – не горобець: вилетить – не впіймаєш. Усякому слов... своє місце. Правдив... слово і меч не здолає. Облудне слово жив... недоуго. Вола в'яжуть мотузком, а людину – словом*).

Під час вивчення теми "Групи слів за значенням: синоніми, антоніми, омоніми (повторення й поглиблення)" пропонуємо п'ятикласникам записати синонімічний ряд до іменника *труд*, використовуючи такі прислів'я:

Землю прикрашає сонце, а людину праця. Щасливою і красивою людина стає в праці. Зерно дозріває в землі, а людина в труді. Відкладай неробство та не відкладай діла. Роботу, розпочату шовком, не закінчуй грубою ниткою.

Наступне завдання пропонуємо виконувати за варіантами.

Варіант I. Звідки взято уривок? Виберіть із тексту синоніми, поясніть, із якою метою вони використані.

Є в Києві чоловік, на ймення Кирило, на прізвище Кожум'яка; благайте ви його через старих людей, чи не схоче він із Змієм поборотися. Як прийшли малі діти, як почали просити, як стали навколішки та як заплакали, то й сам Кожум'яка не витерпів...

Варіант II. Перекладіть українською початок народної казки "Кирило Кожум'яка", користуючись поданими після тексту словами з довідки.

Жил в Києве князь-рыцарь, и был возле Киева Змей. Каждый год посылали ему дань: или юношу, или девушку. Пришла очередь и к дочке самого князя. Нечего было делать. Когда давали горожане, нужно ему давать дочку.

Довідка: горожане – міщани, дань – данина, рыцарь – лицар, юноша – парубок, очередь – черга, каждый год – щороку.

Доречно використати перлини народної творчості й під час роботи з омонімами. Пропонуємо таке завдання: знайдіть і підкресліть у кожній парі речень слова, що вимовляються й пишуться однаково, але мають різне значення; у дужках зазначте, якою частиною мови вони виражені: 1. *Посієш вчасно – будеш мати хліба рясно. Одна мати – вірна порада.* 2. *Лід міцний, хоч гармати коти. Два коти в*

одному мішку не помиряться. 3. Кожен край має свій звичай. Жила вдова край села.
4. Чого ти став та й дивишся, зірви мене – поживишся. Чия гребля, того й став.

Повторюючи матеріал про антоніми, засвоєний у початкових класах, залучаємо фольклорний жанр загадок. Їх відгадування – улюблене заняття учнів основної школи. Жвава зацікавленість дітей цим жанром активізує їхню розумову діяльність. Загадки як дидактичний матеріал можна використовувати на різних етапах уроку. Пропонуємо завдання:

1. Відгадайте загадки, знайдіть у них антоніми.

а) Узимку горою, а влітку водою (Сніг); б) Удень з ногами, а вночі без ніг (Чоботи); в) Несеш – бряжчить, покладеш – мовчить (Ланцюг); г) Біла рілля, чорне насіння; лиш той посіє, хто розуміє (Папір, письмо); ґ) Голодна – мукає, сита – жує, всім дітям молоко дає (Корова); д) День і ніч ходить, а з місця не сходить (Годинник).

2. З'ясуйте, із яких творів узято речення, назвіть антоніми, поясніть їх лексичне значення. Яку роль відіграють антоніми в народних казках?

а) Жили колись два брати: один багатий, а другий бідний; б) Як на світі краще жити: чи по правді, чи кривдою?; в) "Не журись, – каже корівка, – влізь мені в праве вухо, а в ліве вилізь та й візьми полотна, скільки тобі треба"; г) Піди та скажи своїй дочці: нехай вона прийде до мене в гості, та так, щоб ні йшла, ні їхала, ні боса, ні взута, ні з гостинцем, ні без гостинця; ґ) А що, Кириле, прийшов битися чи миритися?; д) Вправо підеш – щастя буде, вліво підеш – добро буде, а просто підеш – смерть буде.

3. Поясніть, із якою метою використані антоніми в наведених нижче прислів'ях.

а) Правда в постолах, а кривда в чоботах; б) Багатому й під гору вода тече, а бідному і в долині треба криницю копати; в) Піший кінному не товариш; г) Не той молодець, що починає, а той, що кінчає.

4. Підкресліть антоніми, укажіть, якою частиною мови вони виражені.

а) Слова ласкаві, та думки лукаві; б) Менше говори – більше вчуєш; в) Не хвали мене в вічі, не гудь поза очі; г) Важко в навчанні, легко в бою; ґ) Велика хмара, та малий дощ; д) М'яко стеле, та твердо спати.

5. Пригадайте й запишіть прислів'я, у яких є такі антоніми: рідна – чужа, посієш – пожнеш, бідняки – пани, літо – зима, починає – кінчає, молодіє – сивіє, сьогодні – завтра, гірка – солодка, правда – брехня.

Довідка для вчителя: 1) Рідна сторона – мати, чужа сторона – мачуха. 2) Що посієш, те й пожнеш. 3) Бідняки потіють, а пани з того жиріють. 4) Літо збирає, а зима з'їдає. 5) Ластівка день починає, а соловей його кінчає. 6) Від дощів поле молодіє, а від морозів сивіє. 7) Не відкладай на завтра те, що можна зробити сьогодні. 8) Краще гірка правда, ніж солодка брехня.

6. Уставте пропущені слова, користуючись довідкою. Поясніть, із якою метою вжито антоніми в прислів'ях: *Зanedбаєш науку в ..., а пожалкуєш у старості. Руки білі, а сумління ... Радість красить, а ... палить. Треба вам радіти, бо в нас вчаться старі й ... Ранні пташки росу п'ють, а ... слізки ллють. Де багато слів, там ... діла. Добрий горщик, та ... борщик.*

Довідка: горе, діти, молодості, пізні, поганий, мало, чорне.

7. Прослухайте запис казки, випишіть антонімічні пари.

Два брати жили на світі, був один з них працьовитий, а другий – ледачий дуже. Слухай казку про них, друже. Той хоробрий і правдивий, той брехливий, полохливий, той розумний, той дурний, той великий, той малий. День і ніч брати сварились і ніколи не мирились. Все, що перший будував, другий миттю руйнував. Кожен рать повів свою, стрілись вороги в бою. Із високим стрівсь низький, на товстого йшов тонкий, стрів білявого чорнявий, огрядного – худорлявий, на сумного йшов веселий, на тендітного дебелий. Ця кривавая війна – нині сива давнина. Хоч брати вже й помирились, після них слова лишились, дуже горді, незалежні, абсолютно протилежні, в мові ці слова живуть, їх антонімами зеуть (А. Свашенко).

8. Прочитайте прислів'я, замість крапок вставте і запишіть антоніми до виділених слів. Поміркуйте, яка роль антонімів у мовленні: *Готуй літом сани, а*

воза ... Ліпше своє мале, ніж чуже ... Далеко, та легко, а ..., та слизько. Краще погано їхати, ніж ... йти. Із щастя та ... скувалася доля. Рання пташка дзьобик чистить, а ... очіці жмурить.

9. Розкрийте зміст прислів'їв, знайдіть у них антоніми. Доберіть і запишіть ще три пари протилежних за значенням слів: *Зроблено наспіх – зроблено на сміх. Хто багато робить, той багато і вміє. На чорній землі білий хліб родить. Народ скаже, як зав'яже.*

Після вивчення теми "Пряме і переносне значення слів" програмою передбачено два уроки розвитку зв'язного мовлення № 5–6 "Докладний усний і письмовий переказ розповідного тексту художнього стилю з елементами опису тварини, що містить синоніми та антоніми (за колективно складеним планом)". На них доречно застосувати картини І. Шишкіна "Жито", Б. Лавренка "Жайворонки" і запис "Пісні жайворонка" П. Чайковського. Показ і розгляд п'ятикласниками картини І. Шишкіна "Жито" поєднуємо з бесідою. Можна використати й аудіозапис романсу М. Глінки "Жайворонки", а також вірш М. Рильського "Пісня". Після цього один з учнів складає усний опис жайворонка за планом, інші доповнюють його. Діти складають опис птаха вдома і підкреслюють у творі слова, ужиті в переносному значенні. Можна запропонувати учням виконати таку вправу: знайти й виписати антоніми. П'ятикласники знайомляться з такими поняттями, як "живописець", "графік", "скульптор". Живописець і графік спочатку намічають основні мазки, зокрема розміщення темних і світлих мас, а також різних картин. Наприклад, світла постать на темному фоні або темна на світлому. Скульптор у думці й на малюнку накреслює основні мазки і рухи майбутньої картини.

План	Спостереження	Художні засоби
1. Жайворонки – польовий птах	Живе серед полів. Жито. Небо. Сонце.	Безмежні поля, уміті дощами. Безкрає море жита. Колоски важкі, вусаті. Небо чисте, голубе.
2. Його зовнішні ознаки	Невелика пташка, сіренька. Крильця, хвостик маленькі.	Невеличкий, як сіра грудочка, як цяточка, висить у синьому просторі.
3. Дзвінкоголосий співак	Спів гучний. Голос тремтить, переливається, чути далеко.	Звуки сиплються з неба, як срібні дзвіночки, як срібні струни відзвонюють.

Робота за такою методикою вимагає творчої активності не лише учнів, а й учителів. Програма була створена так, щоб завжди залишалася відкритою здатність для імпровізації, для творчого вирішення питань самим учителем, який залежно від специфіки змісту кожної теми, основних завдань уроку, сам зможе побудувати заняття, використовуючи літературні зв'язки.

Міжпредметні зв'язки української мови та природознавства можна застосувати під час вивчення теми "Лексичне значення слова. Однозначні й багатозначні слова (повторення)". Пропонуємо низку вправ. "Уявна подорож". Подаємо орієнтовні завдання.

1. Уявіть, що ви потрапили на лісову галявину. Подивіться вгору. Що ви бачите? Дайте назви предметам та їхнім ознакам. Слова записуємо на дошці: блакитне небо, легкі хмаринки, верховіття дерев, птахи.

2. Озирніться навколо, на що ви звернули увагу? Що вразило вас своєю красою найбільше? Варіанти відповідей дітей: могутні дерева, буйна травиця, лісові дзвіночки, зелений мох на деревах, бджілки, трудівники-мурахи, химерні куці, лісові хащі, червоні ягоди суніці, скромні ромашки.

3. Подумайте, чи живий цей ліс? Якщо так, то всі предмети в ньому мають виконувати певну дію! Спробуйте назвати дію вказаних предметів, тобто "оживити" їх. Варіанти відповідей: хмаринки пропливають, сонце посилає на землю ласкаві промені.

4. Прислухайтесь до лісу. Які звуки до вас лунуть? Запишіть усі утворені словосполучення в зошит.

5. Ви назвали дерева могутніми. Що означає це слово? (*Великі, сильні*). Якими ще словами можна назвати дерева так, щоб лексичне значення не змінювалося? (*Дужі, міцні, велетенські*).

6. Виконайте аналогічне завдання зі словом *химерні* (*чудернацькі*).

7. Визначте граматичне значення слова *кущі*. Чим воно відрізняється від лексичного?

8. У кожному рядку підкресліть зайве слово: а) лука, левада, гай, луг; б) лисиця, лама, лосось, лось; в) рідкісний, веселий, радісний; г) метелик, тюлень, жук, мураха. Чи трапилися вам незнайомі слова? У якому словнику можна знайти їх лексичне значення? Як визначити граматичне значення?

9. Тематична гра "Хто знає більше квітів?"

Я знаю квіти: настурції, магнолії, чорнобривці... Весною зацвітають проліски, ряст, фіалки, кульбаби...

Восени – жоржини, хризантеми...

Польові квіти – це волошки, сокирки, материнка... Лісові квіти – конвалії, ряст...

Квіти (які?) запашні, чарівні, гордовиті, цнотливі... Квіти (що роблять?) ваблять, зачаровують, бентежать... Квіти бувають (якого кольору?) білого, блакитного, лілового... Квіти символізують: гіацинт – квітка дощів, лілея – цариця вод...

10. Прочитайте уважно опорні слова та вирази до теми "У ліс по гриби": *надворі розвидняється, лагідний, удосвіта, кремезний, ледь жевріє світанок, блакитний, гомінкий, дубовий гай, тиша, мереживо, павутини, пташиний спів, комахи, тихе полювання, господар лісу – боровик (білий гриб), чепурні лисички, ніжні блискучі маслюки, різнобарвні сиріжки, метушитися, розгортати, милуватися, розгубитися, одержати задоволення, вщерть наповнені кошики, квапитися, баритися, втратити, вправлятися, смакувати. За поданим зразком доберіть слова й вирази до однієї з тем: "Осінній ліс", "У ліс по гриби", "Пора бабиного літа".*

11. Гра "Хто більше?" Учитель пропонує кілька географічних термінів: планета, екватор, місяць, полюс, зорі. Учасники повинні коротко визначити лексичне значення цих термінів.

До теми "Пряме й переносне значення слова" пропонуємо таке завдання.

Уявіть, що ви потрапили на безмежне поле, де дозріває море пшениці. Спробуйте дібрати словосполучення, які передають ваші враження від побаченого й почутого. Запишіть їх у зошит. Подумайте, чи могли б ви це зробити без слів у переносному значенні. Зробіть висновок про роль переносних значень слів у мові. Дайте назву побаченій картині.

Міжпредметні зв'язки української мови та історії на уроках у 5 класі основної школи під час вивчення тем "Лексичне значення слова", "Тлумачний словник". Пропонуємо такі орієнтовні завдання:

1. Користуючись підручником "Оповідання з історії України", поясніть лексичне значення слів *літопис, етнографія, архітектура*.

2. Доберіть слова до тематичної групи "музей". Використовуючи тлумачний словник, поясніть їхнє значення.

3. Прочитайте текст "Молодший брат Києва", поясніть лексичне й граматичне значення слів *храм, собор, легенда, курган, фреска, мозаїка*.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок. Застосування міжпредметних зв'язків під час вивчення лексики сприяє формуванню комунікативної компетентності п'ятикласників. Завдяки їм значно активізується пізнавальна діяльність учнів, які, оволодіваючи мовними нормами, використовують знання з інших дисциплін. Для цього варто використовувати бесіду, яка розкриває можливості інших предметів у збагаченні лексикологічного складу української мови; створювати проблемні ситуації, котрі вимагають від учнів знань з інших дисциплін; поєднувати індивідуальні та групові форми з колективною навчальною роботою, а також проводити позакласну роботу, що сприяє узагальненню знань учнів із різних предметів, як-от: міжпредметні конкурси, брейн-ринги тощо. Ефективність застосу-

вання міжпредметних зв'язків під час вивчення лексикології в 5 класі основної школи передбачає введення їх у календарно-тематичні плани; погодженість з учителями інших предметів у доборі матеріалу й прийомів роботи; вивчення програм і підручників з інших дисциплін; одиничні та системні уроки на міжпредметній основі. Вивчення лексики на міжпредметній основі доцільно проводити в комплексі з іншими навчальними завданнями: збагаченням словникового запасу учнів; роботою над розвитком зв'язного мовлення та формуванням моральних якостей школярів. Перспективним вважаємо розроблення методичного супроводу вивчення лексики української мови на міжпредметній основі в 6 класі.

Література

1. Варзацька Л. Міжпредметна інтеграція в системі особистісно зорієнтованої мовної освіти. *УМЛШ*. 2006. № 7. С. 6–9.
2. Голуб Н. М., Проценко Л. І. Методика навчання лексикології та фразеології в шкільному курсі української мови: навч. посіб. для студ. філол. факул. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 224 с.
3. Грибан Г. В. Взаємозв'язок у вивченні мови та літератури. *Дивослово*. 1998. № 2. С. 26–31.
4. Груба Т. Л. Засвоєння синонімічних форм на міжпредметній основі. *Дивослово*. 1998. № 7. С. 19–23.
5. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року: ухвал. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р.
6. Лазарчук Л. Ю. Українська мова в 5 класі: збірник завдань, вправ, диктантів, загадок, лінгвістичних казок, мовних ігор. Тернопіль, 2000. 239 с.
7. Лесняк Н. В., Мельничайко О. Збагачення мовлення учнів 5–9 класів лексикою образотворчого мистецтва: збірник вправ і завдань з української мови. Тернопіль, 1997. 194 с.
8. Лопушинський І. П., Маруніч І. І. Взаємопов'язане навчання рідної мови і літератури в школах нового типу. Херсон, 1999. 244 с.
9. Пентиліук М. І., Галетова А. Г., Караман Н. О. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах освіти. Київ, 2000. 342 с.
10. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ, 2004. 320 с.
11. Українська мова 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів: затв. Міністерством освіти і науки України від 07.06.2017 р. № 804.

References

1. Varzatska L. Mizhpredmetna intehratsiia v systemi osobystisno zorientovanoi movnoi osvity. *UMLSh*. 2006. № 7. S. 6–9.
2. Holub N. M., Protsenko L. I. Metodyka navchannia leksykologhii ta frazeologhii v shkylnomu kursu ukrainskoi movy: navchalnyi posibnyk dlia studentiv filolohichnykh fakultetiv. Nizhyn: NDU im. M. Hoholia, 2016. 224 s.
3. Hryban H. V. Vzaiemozviazok u vyvchenni movy ta literatury. *Dyvoslvo*. 1998. № 2. S. 26–31.
4. Hruha T. L. Zasvoiennia synonimichnykh form na mizhpredmetnii osnovi. *Dyvoslvo*. 1998. № 7. S. 19–23.
5. Kontseptsiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity "Nova ukrainska shkola" na period do 2029 roku, ukhvalena rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14. 12. 2016 №988-r.
6. Lazarchuk L. Yu. Ukrainska mova v 5 klasi: zbiryk zavdan, vprav, dyktantiv, zahadok, lnhvistychnykh kazok, movnykh ihor. Ternopil, 2000. 239 s.
7. Lesniak N. V., Melnychaiiko O. Zbahachennia movlennia uchniv 5–9 klasiv leksykoiu obrazotvorchoho mystetstva: zbiryk vprav i zavdan z ukrainskoi movy. Ternopil, 1997. 194 s.
8. Lopushynskiy I. P., Marunych I. I. Vzaiemopoviazane navchannia ridnoi movy i literatury v shkolakh novoho typu. Kherson, 1999. 244 s.
9. Pentyliuk M. I., Haletova A. H., Karaman N. O. Metodyka navchannia ridnoi movy v serednykh navchalnykh zakladakh osvity. Kyiv, 2000. 342 s.
10. Pometun O. I., Pyrozhenko L. V. Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia: naukovometod. posib. Kyiv, 2004. 320 s.

11. Ukrainska mova 5–9 klasy. Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv, zatverdzhena Ministerstvom osvity i nauky Ukrainy vid 07. 06. 2017. № 804.

Шевченко С. П.

ассистент кафедры методики преподавания украинского языка и литературы
Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя

**Применение межпредметных связей при изучении
лексики на уроках украинского языка в 5 классе**

В статье рассматриваются межпредметные связи при изучении лексики в 5 классе как важное условие формирования языковой личности, указывается, что систематическое усвоение учениками словарного богатства является важным условием познания мира, формирования духовной культуры школьников. Предлагается теоретическая модель изучения лексики на межпредметной основе, система практических заданий, фрагменты уроков, направленных на формирование у пятиклассников коммуникативной компетенции, которая предусматривает умение соотносить языковые средства с условиями общения. Указывается, что изучение лексики на межпредметной основе целесообразно проводить в комплексе с другими заданиями: обогащением словарного запаса учеников, работой над развитием культуры речи и формированием моральных качеств школьников.

Ключевые слова: межпредметные связи, лексика украинского языка, языковая личность, коммуникативная компетентность, метод, прием.

Shevchenko S. P.

Assistant Professor, Department of Teaching Methodology of Ukrainian Language
and Literature, Nizhyn Mykola Gogol State University

**Applying Interdisciplinary connections in Vocabulary Practice at the Lessons
of Ukrainian Language in Grade 5**

The article deals with the interdisciplinary approach to teaching vocabulary to Grade 5 students at the lessons of Ukrainian Language as an important condition for the formation of linguistic personality. Systematic vocabulary acquisition is a key requirement for the world conceptualization and fostering the spiritual culture. The paper dwells upon the design of the theoretical model of teaching vocabulary on an interdisciplinary basis for the students of the Grade 5. The conclusions on its efficacy are presented.

The study includes a stack of classroom activities and fragments of lessons aimed at forming communicative competency in the students in terms of the ability to relate linguistic units with the communicative situation. Interdisciplinary approach is proved to enhance learners' cognitive activity as they apply intersectional knowledge to solve linguistic problems which leads to the acquisition of the Ukrainian literary language.

Various teaching methods and techniques of activating Grade 5 students' learning activities while mastering Ukrainian vocabulary on the interdisciplinary basis are demonstrated; these include discussion, which provides the opportunity for other disciplines to enrich the Grade 5 students' vocabulary; creating problem solving situations which require interdisciplinary knowledge; individual and group task based work aiming at collective class work performance; extracurricular work, which generalizes pupils' interdisciplinary knowledge; interdisciplinary contests, intellectual games and quizzes. The article highlights that teaching Ukrainian vocabulary on the interdisciplinary basis is advisable to be combined with other activities which aim at enrichment vocabulary, mastering language skills and language culture; raising learners' ethic values.

Key words: interdisciplinary approach, Ukrainian vocabulary acquisition, linguistic personality, communicative competence, method, technique.